

Nr 24.

Av herr **Pettersson, Anton, m. fl.**, om lagstiftning rörande fiskets skyddande mot förorening av vattnet i vattendragen.

För främjande av sötvattensfisket anslås årligen av staten, av hushållnings-sällskapen och andra organisationer mycket betydande belopp. Det arbetas energiskt på att söka höja avkastningen av fisket i insjöar och vattendrag. I ett stort antal av landets älvar och åar torde emellertid allt arbete för fiskets förbättring vara förgäves om icke den olägenhet, som här nedan omnämnes, blir undanröjd snarast möjligt.

Fisktillgången i vissa vattendrag har nästan helt förstörts därigenom att industrianläggningar låtit och alltjämt låta avfallsprodukter, vilka äro skadliga för fisket, avrinna i vattendragen. För fiskbeståndet ruinerande verkningar åstadkommes också flerstädes därigenom att diverse avfall från städer och större samhällen i regel utan någon som helst reningsprocess få utflyta i närbelägna vatten.

Det finnes otaliga bevis därpå att t. ex. vissa avfallsprodukter från fabriksanläggningar totalt utrotat både fisken och dessutom förstört den fauna, som är nödvändig för fiskens tillvaro. Mycket stora värden i fisktillgångar ha förstörts, och speciellt det värdefulla laxfisket har lidit utomordentliga skador. Numera göras stora ansträngningar att genom inplantering av lax och annan fisk återupprätta fisket, men i de mångfaldiga vattendrag, där skadliga avfall utsläppas, äro alla ansträngningar förgäves. Detta beklagliga förhållande bör vara ganska allmänt bekant och har oupphörligen påvisats av fiskeritillsyningsmän, men tyvärr utan nämnvärda resultat. Som bilaga nr 1 till denna motion medföljer avskrift av ett utlåtande avgivet av fiskeriintendenten i södra distriktet berörande ett uppseendeväckande fall, där redan år 1915 begärdes förbud mot förstöring av fisket till följe utsläppande av diverse avfall från en industrianläggning. Vid utlåtandets avgivande år 1933 var frågan ännu icke ordnad. Detta här särskilt omnämnda fall, är endast ett bland mångfaldiga liknande. Exemplet är belysande för svårigheten att med nuvarande lagstiftning ernå bot för ett uppenbart svårartat missförhållande.

Kostnaderna för ordnande av uppsamlingsbassänger m. m. dylikt för avfallsprodukterna äro ej så stora att icke med starka skäl kan fordras att sådant blir lagligen föreskrivet. Det kan icke vara rättvist och rimligt att fisket, av orsak som här framhållits, skall förstöras och otaliga fiskare samt jordbrukare berövas sin för dem värdefulla inkomstkälla. Större hinder för industrien få givetvis icke ifrågasättas. Också är det enda som behöver i lag föreskrivas anordningar, som någorlunda skydda fisket utan att medföra större ekonomiska verkningar för de företag, som åläggas efterfölja vissa fiskets skyddande bestämmelser.

Kungl. lantbruksstyrelsen har i skrivelse av den 28 februari 1933 hos Kungl. Maj:t hemställt, »att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för framläggande snarast möjligt av förslag i anslutning till dikningslagskommitténs betänkande om effektiva lagbestämmelser angående fiskets skydd mot skadliga vattenföreningar.» Se bilaga nr 2 till denna motion.

I lantbruksstyrelsens ovannämnda skrivelse framgår tydligt det stora behovet av att äntligen något måtte av statsmakterna företagas till snar bättring av de missförhållanden, som i vår motion framhållits. Dikningslagskommitténs betänkande avlämnades redan i juni 1915, men beklagligtvis ha ännu inga effektiva åtgärder vidtagits för fiskets skydd mot utsläppande av fisket förstörande föreningar.

I hög grad önskvärt och nödvändigt är att lagbestämmelser om fiskets skyddande i det avseende, som här berörts, måtte bli beslutade om möjligt redan vid innevarande års riksdag.

Vi tillåta oss sålunda hemställa,

att riksdagen ville besluta anhålla hos Kungl. Maj:t, att snarast möjligt för riksdagen måtte framläggas lagförslag med effektiva bestämmelser rörande fiskets skyddande mot förorening av vattnet i vattendragen.

Stockholm den 16 jan. 1935.

Anton Pettersson.

Per Andersson.

Allan Holstenson.

*Joh. Johansson,
Friggeråker.*

Ernst Svenson.

Per Gustafsson.

Till Kungl. Maj:ts Befallningshavande i Jönköpings län.

I anledning av till mig för yttrande översända ärendet angående Aktiebolaget Brusafors—Hällefors underdåniga skrivelse till Konungen av den 13 januari samt tvenne underdåniga skrivelser av den 9 maj 1933 angående befrielse från de åtgärder, som Länsstyrelsen i Jönköpings län i resolution av den 9 december 1932 föreskrivit till förhindrande av vattnets förorening genom avfall och avloppsvatten från bolagets sulfittfabrik i Mariannelund, får jag vördsamt anföra följande:

För att fullt klarlägga frågans förhistoria refererar jag härmed min skrivelse av den 6 oktober 1932 till Länsstyrelsen i Jönköpings län.

Till Konungens Befallningshavande i Jönköpings län.

Den 3 juni 1915 ingick C. H. Johansson i Dal jämte andra strandägare och lägenhetsinnehavare vid Brusaån och Silverån till Konungens Befallningshavande i Kalmar län med anmälan om, att vattnet vid Brusaån ifrån Brusafors i Jönköpings län till Emån i Kalmar län i hög grad förorenades av avfall, som utsläpptes från Aktiebolaget Brusafors—Hällefors sulfittfabrik i Mariannelund. Till följd härav sprede vattnet en vidrig stank, som gjorde det synnerligen svårt att vistas i dess närhet. Man kunde varken bada eller tvätta kläder i vattnet ej heller drucke kreaturen av detsamma. Fisken i vattendraget hade under år 1914 dött i stora massor. Sedan utredning verkstälts, resolverade länsstyrelsen sålunda: Att ifrågavarande vattendrag genom avfall och avloppsvatten från sulfittfabriken svårt förorenats, framginge av handlingarne. Kungl. Maj:ts Befallningshavande funne därför med stöd av § 37 mom. 2 hälsovårdsstadgan för riket den 25 september 1874 skäligt ålägga bolaget, vid vite av trehundra kronor för envar av ledamöterna i dess styrelse, att, i den mån så ej redan skett eller andra åtgärder vidtagits eller vidtoges av lika verkan, hava före den 1 juni 1918 genomfört sådana anordningar vid sulfittfabriken, som av medicinalstyrelsen föreslagits, och som sedermera skulle av bolaget noggrant tillämpas och iakttagas, med skyldighet tillika för bolaget, därest dessa anordningar skulle visa sig otillräckliga att avlägsna eller i önskvärd utsträckning minska de överklagade missförhållandena, att vidtaga de ytterligare åtgärder, som kunde bliva erforderliga, och skulle, om fabriken tillverkning ökades, motsvarande förbättring av vidtagna anordningar verkställas till förekommande av ökad vattenförorening.

De av medicinalstyrelsen föreslagna anordningarne voro följande:

- 1) Klorresternas oskadliggörande genom att desamma tillfördes den självrunna sulfittluten;
- 2) den sålunda erhållna blandningens uppsamlade i dammar om tillhoppa 16,000 kubiketers vattenrymd, vilka dammar avtappades vid högvatten- och medelvattenstånd i Brusa- och Silveråarne i förhållande till vattenmängden i åarne, vid lågvatten endast i nödfall och i minsta möjliga mängd;
- 3) tillfredsställande anordning för bättre kvarhållande av fiber; och

4) avvattnings återtagande i möjligaste mån till fabriken, så att den till ån återgående vattenmängden inskränktes till den minsta möjliga. Skulle det emellertid för bolaget befinnas lämpligare att vidtaga andra än nu angivna åtgärder, syntes intet hinder böra möta därför, så vitt dessa andra åtgärder vore minst lika verksamma.

Över nämnda länsstyrelsens resolution besvärade sig bolaget hos Kungl. Maj:t och yrkade ändring i detsamma såtillvida, att föreskriften om utförande av de i punkt 2 i de av medicinalstyrelsen föreslagna och av Kungl. Maj:ts Befallningshavande till vidtagande fastställda anordningarne skulle utgå och bolaget berättigas att i stället vidtaga andra lämpliga åtgärder till förhindrande av vattnets förorenande.

Kungl. Maj:t gjorde genom Regeringsrättens utslag den 18 maj 1920 icke någon annan ändring i länsstyrelsens resolution än att den tid, inom vilken de bolaget till utförande ålagda anordningarne skulle vara vid stadgad påföljd vidtagna, bestämdes till den 1 juli 1921, bolaget dock obetaget att på sätt Kungl. Maj:ts Befallningshavande yttrat, vidtaga andra lika verksamma åtgärder till förekommande av vattnets förorenande.

Den 9 maj 1923, således i det närmaste två år efter det de av Kungl. Maj:t föreskrivna reningsanordningarne skulle varit färdigställda, skriver dåvarande fiskeriinstruktören i norra Kalmar län K. G. Gustafsson till länsstyrelsen i Kalmar efter att ha redogjort för vilka åtgärder, som av Konungens Befallningshavande och Kungl. Maj:t föreskrivits till förhindrande av Brusa- och Silveråns förorenning, rörande de anordningar som av AB Brusafors—Hällefors i sådant avseende verkligen företagits bl. a. följande: »Huruvida klorresterna verkligen tillföras sulfituluten är omöjligt att kontrollera. Emellertid sade mig verkmästaren, att så skedde. En ränna för klorresterna utmynnade också i pumpbassängen för luten. — Uppsamlingsdammarne för luten och klorresterna beräknades av verkmästaren till 400 kubikmeters rymd. Dammarne äro belägna omedelbart invid ån, skilda från denna medelst en vall. Denna har av luten underminerats, så att dammarne torde vara tomma på 3—4 timmar efter tappningens avslutande. I varje fall voro de vid mitt besök torra 9 timmar efter senaste tappning och kunde iakttagas hur luten porlade upp i ån utanför vallen. — — —» I en annan skrivelse till Länsstyrelsen i Kalmar av samma datum som föregående framhåller fiskeriinstruktör Gustafsson, huru fiskbeståndet i den långt nedanför Mariannelund belägna sjön Hulingen lidit av föroreningen från sulfittfabriken. I anledning av dessa skrivelser verkställdes åter utredning i ärendet och efter förnyad undersökning av fiskeriinstruktören 1924 överlämnades av mig i dec. 1925 till länsstyrelsen i Kalmar ett yttrande, i vilket till fullo påvisades dels att vattnet i Brusa- och Silverån fortfarande vore starkt förorenat såväl av fiber som av i vattnet lösta organiska ämnen, stammande huvudsakligen från sulfittfabriken, varigenom fiskbeståndet hotades med fullständig förintelse, dels att de av Länsstyrelsen i Kalmar och av Kungl. Maj:t föreskrivna anordningarne till förhindrande av vattenförorenning icke blivit utförda. I stället för den föreskrivna dammen för lutens och klorrestens uppsamlande, som skulle rymma 16,000 kubikmeter hade de dammar, som funnos 1923, utbytts mot en damm med en rymd av högst 6,000 kbm., och luten rann alltså genom dammvallen så gott som direkt ut i ån. I denna min skrivelse heter det bl. a.: »Då det av det ovan anförda torde vara tillfullo ådagalagt, att bolaget icke utfört de anordningar för renande av avloppsvattnet från Brusafors sulfittfabrik, som av Länsstyrelsen och Kungl. Maj:t föreskrivits,

ej heller några andra anordningar, som visat sig lika effektiva, får jag på det kraftigaste tillstyrka, att fastställt vite för underlåtelse i detta hänseende måtte utdömas, samt att bolagsledningen vid ett betydligt förhöjt vite åläggas att ofördröjligen vidtaga de föreskrivna anordningarne.»

Något närmare meddelande angående vidare åtgärder i ärendet erhöll jag icke förr än i juli 1927, då jag av lantbruksingenjören Torsten Jonzon erhöll meddelande om, att han jämte fiskerikonsulenten Klas Ahlmér i Kalmar läns södra hushållningssällskaps område erhållit länsstyrelsens förordnande att verkställa avsyning av de vidtagna reningsanordningarne vid sulfittfabriken i Mariannelund. I anledning av detta meddelande inställde jag mig på förordnande av Kungl. Lantbruksstyrelsen vid tillfället för avsyningen den 30 juli 1927.

Av synemännens berättelse framgår tydligt, att de av bolaget utförda anordningarne för avfallsvattnets rening icke kunde anses tillfredsställande. I skrivelse av den 12 aug. 1927 till Länsstyrelsen i Kalmar anförde jag i anledning av min närvaro vid avsyningen bl. a., att vattnet nedanför fabriken vore starkt fiberhaltigt, vilket ej vore förvånande, då ingen särskild anordning för kvarhållande av O-massan var i verksambet. »Vidare heter det i denna min skrivelse: 'Å de flesta föremål i ån nedanför fabriken iaktogs även nu den för en stark organisk förorening karakteristiska svampvegetationen rikligt inmängd av fiber. Detta är icke heller förvånansvärt, då dammen fortfarande icke är tillnärmelsevis tät och dessutom bottenavloppet vid mitt besök var öppet, så att luten rann direkt ut i ån.' 'Min skrivelse avslutas med en hemställan att Länsstyrelsen måtte vidtaga effektiva åtgärder för att de anordningar för reningen av avloppsvattnet från ifrågavarande fabriker, som enligt Kungl. Maj:ts beslut skulle varit färdigställda redan den 1 juli 1921, verkligen blev utförda.»

Den 20 oktober 1927 överlämnade Länsstyrelsen i Kalmar län, som då funnit att, enär de sanitära olägenheter, varom i målet vore fråga, huvudsakligast syntes härröra från den i Mariannelund belägna sulfittfabriken, ärendet närmast torde behandlas av Länsstyrelsen i Jönköpings län, detsamma till sistnämnda myndighet för prövning av de åtgärder, som tilläventyrs ytterligare borde vidtagas till förhindrande av påtalade olägenheter.

Vid den utredning som följde på fiskeriinstruktör Gustafssons anmälan 1923, verkställde medicinalstyrelsen genom medlemmen av dess vetenskapliga råd professor Klas Sondén en undersökning och biträdde styrelsen det förslag till åtgärder, som ytterligare borde vidtagas till förhindrande av ifrågavarande förorening, som av Sondén framlades. Enligt detta förslag skulle, därest bolaget icke föredrogo att verkställa indunstning av luten, följande anordningar vidtagas:

- 1:o) lutdammens utgrävande till en vattenrymd ej understigande 16,000 kubikmeter;
- 2:o) tätning av vallen vid dammarne åt ån med en till fast mark neddriven plankspånt;
- 3:o) utläggande från dammarne till ån av en ränna eller rörledning, försedd med lucka eller ventil, varigenom avtappningen kunde regleras, samt anbringande av en empirisk skala, medelst vilken luckan eller ventilen kunde inställas för viss lutavtappning;
- 4:o) anbringande å lämpligt ställe i ån av en skala, empiriskt angivande momentana vattenföringen i ån; samt

5:0) utarbetande av instruktion för vattenavtappningen ur dammarne och övervakande av dess efterlevnad.

På grund härav resolverade Länsstyrelsen i Jönköpings län den 29 augusti 1930 i ifrågavarande ärende följande: »Kungl. Maj:ts Befallningshavande har tagit handlingarne i övervägande och prövar på grund av vad i målet förekommit skäligt ålägga Aktiebolaget Brusafors-Hällefors vid vite av femhundra kronor för envar av dess styrelses ledamöter att före den 1 oktober 1931 hava vidtagit de av professor Klas Sondén föreslagna, ovan angivna anordningarne eller andra lika verksamma åtgärder till förhindrande av vattnets förorening.»

Någon avsyning av de av bolaget sedan vidtagna anordningarna torde icke ha företagits.

Den 19 augusti innevarande år företogo undertecknad och Laboratorn vid statens undersöknings- och försöksanstalt för sötvattensfisket Sten Vallin en undersökning av vattnets beskaffenhet i Brusaån nedanför sulfittfabriken i Mariannelund. De av mig utförda biologiska undersökningarne visa till fullo, att vattenföroreningen är fullt ut lika kraftig, som då jag undersökte förhållandena 1924. Svampvegetationen, som alltid tillkännager en stark organisk förorening, var alltså lika kraftig såväl omedelbart nedanför fabriken som längre ned vid Lönneberga och Hällefors. Resultatet av de kemiska undersökningarne framgår av bifogade avskrift av Laborator Vallins skrivelse i frågan. Det är påtagligt att i ett vatten fullständigt i avsaknad av syre fisk icke kan leva. Vid vårt besök i Lönneberga kunde ock iakttagas talrika döda ruttnande fiskar liggande utmed stränderna särskilt braxen, mört och gädda. Den kraftigaste fiskdöden hade dock inträffat något före vårt besök. Enligt uppgift hade hopsamlats och nedgrävts hundratals kg. fiskar av olika slag särskilt braxen, mört och gädda men även ålar av betydande storlek. Att orsaken till fiskdöden härleder sig från verkningarne av avloppsvattnet från AB Brusafors-Hällefors sulfittfabrik i Mariannelund är på grund av Laborator Vallins och mina undersökningar ställt utom allt tvivel. Återstår då att se, om bolaget uppfyllt de ålägganden som gjorts först av länsstyrelsen i Kalmar län därefter av Kungl. Maj:t och sist av länsstyrelsen i Jönköpings län för att förhindra Brusaåns förorening genom avfall från ifrågavarande sulfittfabrik.

Mom. 1 (se ovan) innefattande lutdammarnas utgrävande till en vattenrymd ej understigande 16,000 kbm. Dammvallar finnas visserligen som omsluta en damm med c:a 16,000 kbm. rymd, men har vid mina besök dammen icke varit fylld. Det torde också vara omöjligt att fylla dammen, enär vallarnas svaga konstruktion och bottenens genomsläpplighet knappast torde medgiva detta.

Mom. 2 föreskrev tätning av vällen vid dammarne åt ån med en till fast mark neddriven tät plankspånt. Något sådant har icke alls utförts. I stället har utanför den läckande dammvallen påkörts jord och massaavfall, som väl skyler läckaget något men ingalunda hindrar detsamma.

Att bolagsledningen måste vara väl medveten om, att dammen alltså läcker är tydligt därav, att en särskild rörledning inlagts under påfyllningen för att samla läckvattnet från dammen, en ledning, som *under* Mariannelunds Träindustris fabriksbyggnad medelst en öppen ränna utmynnar i ån. I stället för att täta dammen med plankspånt har bolaget således sört för, att allt läckvatten från dammen så hastigt och oförmärkt som möjligt avledes till ån, således tvärtom mot vad som bort göras. Anmärkningsvärt är också, att bolagets ingenjör Hesselgren såväl vid laborator Vallins och mitt besök vid fabriken

den 19 augusti, som vid mitt besök därstädes den 5 innevarande oktober icke alls omnämnde denna lednings förekomst. Det blev i stället jag som vid sistnämnda besök måste påpeka dess befintlighet för honom. Det är givet att lutdammens hela betydelse blir så gott som ingen, om den läcker i den grad som här är fallet och läckvattnet direkt tillföres ån. Vid besöket den 19 aug. uppskattades framrinningen i rännan under Träindustris fabrik till 20 à 25 sekundliter. *Bolaget har således icke uppfyllt vad som föreskrevs i mom. 2 av prof. Sondéns förslag, ej heller ha några andra lika effektiva åtgärder vidtagits för tätning av lutdammen.*

Mom. 3 innehöll att från dammarne till ån skulle utläggas en ränna eller rörledning, försedd med lucka eller ventil, varigenom avtappningen skulle kunna regleras, samt att en skala skulle anbringas så, att luckan eller ventilen medelst densamma kunde inställas för viss lutavtappning. Anordningar för uppfyllande av dessa föreskrifter äro vidtagna, men avläsningsanordningen på skalan fungerade icke vid mina båda besök. För övrigt har hela denna avtappningsanordning ingen betydelse, så länge dammen läcker i den grad, att annan avtappning ej är behöfvig.

Mom. 4 föreskrev anbringande å lämpligt ställe i ån av en skala, empiriskt angivande momentana vattenföringen i ån. Detta är gjort.

Mom. 5 innehöll att instruktion skulle utarbetas för vattenavtappningen ur dammen och att instruktionens efterlevnad skulle övervakas. Sådan instruktion är utarbetad och synes mig densamma tillfredsställande. *Men så länge lutdammen läcker, torde varje instruktion för avtappningen vara fullkomligt meningslös.* Vidare har direktören för bolaget förordnat bolagets egen ingenjör E. Hesselgren att övervaka, att tappningsplanen efterlevs. Givetvis bör denna kontrollant utses av opartisk myndighet och därtill förordnas opartisk person.

På grund av det anförda får jag vördsamt hemställa:

- 1) att stadgat vite utdömes för underlåtelsen att utföra de senast av Länsstyrelsen i Jönköpings län fastställda anordningarne till förhindrande av vattnets förorening genom avfallsvatten från AB Brusafors-Hällefors fabrik vid Mariannelund eller vidtaga andra *lika* verk samma anordningar härför;
- 2) att vid ytterligare förhöjt vite för underlåtelse före den 1 april 1933 ha vidtagit anordningar, så att den damm, som avsetts för uppsamling av lut- och klorrester, utan att läcka kan innehålla minst 16,000 kbm. vätska;
- 3) att lutdammens tappningsanordning justeras;
- 4) att bolaget omedelbart efter utförandet av dessa åtgärder och således senast den 1 april 1933 åläggas att hos Länsstyrelsen anmäla anordningarne till avsyning, vilken bör verkställas av statens fiskeriingenjör;
- 5) att länsstyrelsen måtte utse en kontrollant som övervakar att planen för lutavtappningen, vilken plan bör ha godkänts av statens fiskeriingenjör, verkligen efterlevs. Kostnaderna härför böra gäldas av bolaget.
- 6) att bolaget åläggas att vidtaga lämpliga åtgärder för återställande av fiskbeståndet i Bruse- och Silverån nedanför Mariannelund samt i sjön Hulingen i enlighet med en plan, som av fiskeriintendenten i distriktet efter närmare undersökningar kan bli framlagd.

Jag förutser, att bolagsledningen kommer att framhålla, att innevarande år med dess ringa vattentillgång varit särskilt påfrestande, då det gällt att hindra vattenföroreningen. Detta är sant. Men just ett sådant år är det mer än någonsin av behovet påkallat att efterse, att alla för förhindrande av förorening avsedda anordningar verkligen äro effektivt konstruerade och fungera på ett tillfreds-

ställande sätt. Detta har bolagsledningen nu likaväl som tidigare underlåtit.

En kopia av denna min skrivelse tillställs även Kungl. Lantbruksstyrelsen.
Lund den 6 oktober 1932.

Gust. Swenander.»

I anledning av denna skrivelse resolverade Länsstyrelsen den 9 december 1932 efter att ha hört aktiebolaget Brusafors-Hällefors som följer:

»Kungl. Maj:ts Befallningshavande har tagit Handlingarnas innehåll i övervägande och finner vad i målet förekommit icke föranleda någon annan Kungl. Maj:ts Befallningshavandes åtgärd än att bolaget föreläggas vid ett vite av ettusen kronor för en var av styrelsens ledamöter att före den 1 juli 1933 hava vidtagit de uti Kungl. Maj:ts Befallningshavandes ovannämnda utslag den 29 augusti 1930 föreskrivna åtgärderna i den mån dessa icke enligt fiskeriintendentens framställning i målet blivit fullgjorda.

Det skall härjämte åligga bolaget att före den 15 nämnda juli hit inkomma med bevis om att föreläggandet blivit fullgjort.»

Det är över denna resolution, som bolaget nu besvärar sig.

I underdåniga skrivelsen av den 11 februari 1933 har Aktiebolaget Brusafors-Hällefors (nedan kallat bolaget) försökt bagatellisera det hela. Skrivelsen torde i huvudsak vara tillräckligt bemött genom vad jag i ovan kopierade skrivelse till Länsstyrelsen anført. Jag fäster mig därför ytterligare endast vid några få punkter. Å sid. 3 heter det: »Medeltalet av från fabriken avgående lut utgör 1.5 liter pr sekund. Enär enligt det ovanstående den lägsta vattenföringen — den under augusti månad — utgör 0.5 kbm. pr sekund, kan det icke i och för sig vara farligt att de nuvarande förhållandena bestå annat än möjligen å de ställen, där vattnet blir stillastående och av en eller annan anledning icke i laga ordning framläppes.» Beträffande skadligheten av det med lut bemängda vattnet hänvisar jag till föregående. Att faran för fiskbeståndet åtminstone på ett ställe ökas därigenom, att vatten icke i laga ordning framläppes har jag konstaterat, i det bolaget genom en dammbyggnad över mynningen av Lillån, som strax ovanför Hällefors utfaller i Silverån avstängt all möjlighet för fisk att komma upp ifrån den förorenade Silverån till Lillåns rena vatten. Denna damm är enligt meddelande från Fahlströms Advokatkontor, Jönköping, ej tillkommen i laga ordning. Jag inger samtidigt härmed anmälan härom till Länsstyrelsen i Kalmar län. Denna damm bidrog i hög grad till ökande av fiskdöden 1932, då jag iakttog tusentals fiskar nedanför densamma, vilka ej kunde komma upp i Lillån.

Bolaget säger, att jag ej hade behövt utföra de »svartmålningar» jag gjort, utan hade endast haft att stödja mig på Kungl. Maj:ts utslag av den 18 maj 1920. Att jag icke utfört fantiserade svartmålningar, utan endast refererat fakta, torde vem som helst, som med opartiska ögon sett de förorenade vattnen nedanför Mariannelund vid lågvattenperioder kunna intyga. Det är på Kungl. Maj:ts nämnda utslag jag stött och alltjämt stöder mig, då det gäller att få rättelse på det åsidosättande av i laga ordning meddelade föreskrifter, som bolaget alltsedan detta utslags avkunnande på ett rent upprörande och för svenska förhållanden förut fullt okänt sätt ådagalagt.

Det sägs i skrivelsen vara »skamligt» att ingenjör Hesselgren eller bolaget velat anordna lutens gång till ån genom det under Mariannelunds

Träindustris fabriksbyggnad förefintliga avloppet. Det torde väl åtminstone få anses i hög grad anmärkningsvärt att ingenjör Hesselgren ej observerat detta (sid. 9) då lutens nivå i dammen icke steg, trots att det reglerade utloppet vid mitt besök och enligt utsago länge varit stängt, och Hesselgren av bolaget var beordrad att kontrollera lutavtappningen.

I den ena av bolagets skrivelser av den 9 maj 1933 begäres, att bolaget skall få utsläppa koklutnen härefter som förut direkt i Brusaån. I den andra skrivelsen begäres detsamma, men hemställles, att tillståndet skulle beviljas mot ersättning för vållad skada. För den händelse detta icke skulle kunna medgivas, säger sig bolaget vara nödigt att nedlägga fabriksdriften.

Detta är ju en ganska egendomlig anhållan en tid efter det bolaget påstått sig ha utfört en lutdamm, som vore fullkomligt tät. (Enligt intyg av landsfiskal den 16 okt. 1931.) Begäran baseras på en utredning som utförts av ingenjörerna Y. Hjortsberg och Carl Sundelin, som skulle visa att kostnaderna för tätande av lutdammen skulle belöpa sig på 275,000: — å 330,000: — kr. Dammen skulle behöva utföras i betong med syrebeständig beklädnad. Någon detaljerad kostnadsberäkning, vilket väl i detta fall hade varit det viktigaste, åtföljer icke utredningen. Trots detta utlåtande tror jag mig emellertid kunna påstå, att en person, van vid anläggning av fiskdammar, skulle kunna täta dammen ifråga för en betydligt lägre summa. Att vissa brunnar skulle bli bemängda med sulfitlut till följd av dammens förefintlighet, torde nog kräva en mer bevisande utredning än vad som nu presterats.

Det torde dock icke vara lämpligt att formulera bolagets åliggande så som gjorts i Länsstyrelsens resolution av den 9/12 1932. Plankspånt torde nämligen knappast vara det lämpligaste materialet att åtminstone för längre tid hindra läckage från dammen till ån. Jag vidhåller därför mina tidigare yrkanden, nämligen att det bör åligga bolaget att vidtaga anordningar, så att den damm, som avsetts för uppsamling av lut och klorrester, utan att läcka kan innehålla minst 16.000 kbm. vätska, vidare att bolaget inom viss förelagd tid, vilken i anseende föreliggande omständigheter bör sättas så kort som möjligt, skall till Kungl. Maj:ts Befallningshavande anmäla anordningarne till avsyning, som bör verkställas av statens fiskeriingenjör, att Kungl. Maj:ts Befallningshavande bör utse opartisk person att på bolagets bekostnad övervaka efterlevnaden av planen för lutavtappningen, vilken plan först bör godkännas av statens fiskeriingenjör, samt att bolaget skall vara skyldigt att vidtaga åtgärder för återställande av fiskbeståndet i Brusa- och Silverån nedanför Mariannelund ävensom i sjön Hulingen i enlighet med plan, som av fiskeriintendenten i distriktet kan efter närmare undersökning bliva framlagd. Detta innebär intet utöver vad Kungl. Maj:t i utslaget av den 18 maj 1920 ålagts bolaget, enär detta utslag endast med visst tillägg fastställde Länsstyrelsens i Kalmar län resolution av den 16 aug. 1917, som även innehöll den bestämmelsen att, om av medicinalstyrelsen föreslagna anordningar, som bolaget ålagts att utföra, skulle visa sig otillräckliga att avlägsna eller i önskvärd utsträckning minska de överklagade missförhållandena, bolaget skulle vara skyldigt att vidtaga de ytterligare åtgärder, som kunde bliva erforderliga, och skulle, om fabriken tillverkning ökades, motsvarande förbättring av vidtagna anordningar verkställas till förekommande av ökad vattenförorening. Förhållandena synes mig tydligt ha visat att kontrollen över fastställda föreskrifters efterlevnad icke kan överlämnas till bolaget, utan måste utövas av fullt opartisk person.

Bolaget vill nu liksom tidigare bagatellisera värdet av den skada som förore-

ningen av vattnet nedanför fabriken medfört. Det är emellertid ingalunda några obetydliga områden, som beröras av föroreningen. Fiskbeståndet i såväl Brusa- som Silverån nedanför Mariannelund samt i den nedanför belägna sjön Hulingen kan i stort sett anses spolierat. I dåvarande fiskeriinstruktören Gustafssons i Västervik skrivelse till Länsstyrelsen i Kalmar län den 9 maj 1923 refereras en skrivelse från polisman A. Dahlström i Hultsfred till Gustafsson, i vilken skrivelse det meddelades, att fisket i sjön Hulingen hade försämrats år från år. I sjön som tidigare varit mycket fiskrik hade nu nästan all fisk dött. Således voro siklöja, löja och nors fullständigt utdöda. Mört och annan vitfisk hölle på att gå samma väg. Efter islossningen 1932 visade det sig, att fisk dött i massor under vintern. T. o. m. gädda och ål flöte upp döda och att man även då skrivelsen avsändes (den 11 januari 1923) genom den klara isen kunde iakttaga 3 à 4 döda fiskar pr. kvm. i vassar och vikar. I anledning härav besökte Gustafsson sjön Hulingen och kunde endast konstatera riktigheten av i refererade skrivelse lämnade uppgifter. Att denna fiskdöd orsakades genom avfallsprodukter från A.-B. Brusafors-Hällefors fabriker har tillfullo blivit konstaterat. Sedan denna tid har intet kunnat göras för fiskets förbättrande i Hulingen eller i vattnen mellan denna sjö och Mariannelund, enär föroreningen alltjämt fortfar. Siklöjan och norsen i Hulingen äro utdöda. Tidigare förekommande laxöring i Bruse- och Silverån är likaledes försvunnen. Vid torkperioder dödas den fisk, som vid rikligare tillgång på vatten sökt sig upp i dessa vattendrag nästan undantagslöst. Och ej nog härmed, utan man kan befara, att föroreningen, om den ej hämmas, kommer att sträcka sina förödande verkningar även nedom Hulingen till Emån.

Jag får därför på det kraftigaste avstyrka bifall till bolagets nu gjorda framställning om befrielse från de åligganden, som påvila bolaget genom Kungl. Maj:ts resolution av den 18 maj 1920. Vilket prejudikat skulle icke förutom allt annat ett bifall till bolagets ifrågavarande ansökan bliva. Ej nog med att de viten, till vilka bolagsstyrelsens medlemmar gjort sig förfallna genom permanent underlåtelse att uppfylla resp. myndigheters ålägganden aldrig utdömts, utan denna försummelse skulle även sanktioneras!

Den oro, som kommunalnämnderna i Mariannelund och Hässelby låta komma till synes i underdåniga skrivelserna av den 17 och 23 maj 1933 inför bolagets hot om nedläggelse av driften vid Mariannelunds sulfittfabrik, om Kungl. Maj:ts beslut komme »att gå bolaget emot», är helt naturlig, i all synnerhet som Hässelby och Mariannelunds samhällen minst lida av föroreningen. Brusaån framflyter ganska hastigt nedanför Mariannelund, vadan förjäsningen av i vattnet lösta organiska ämnen i huvudsak försiggår längre ned vid Lönneberga, Hällefors och i Hulingen. Strandägarne där få lida de största svårigheterna och den väsentliga förlusten, som ett förskämt vatten och en regelbundet återkommande fiskdöd vid torkperioder innebära. Att icke vederbörande hälsovårdsnämnder här ingripit är, då man sett förhållandena på platsen och hört ordsbefolkningens berättigade klagomål, fullkomligt oförståeligt.

Om bolaget skulle komma att nedlägga driften, kan detta icke gärna bero på de kostnader ett uppfyllande av fastställda ålägganden till förhindrande av vattenföroreningen skulle innebära t. o. m. om dessa kostnader skulle belöpa sig på ytterligare 300.000:— kronor, en summa, som väl får anses avsevärt för hög, då det gäller tätande av en damm med 16.000 kubikmeters rymd. Ty räntan även på detta kapital utgör dock endast 15.000:— kr. årligen, en utgift, som ej torde motivera driftsnedläggelse för ett bolag av Brusafors-Hällefors'

storlek och som ej håller torde vara så väsentligt mycket större än värdet av den årliga skada, som vattenföreningen åstadkommer.

Remisshandlingarne av den 15:de, 17:de och 19:de maj återgå härmed.

Lund den 9 juni 1933.

Gust. Swenander.

Bilaga 2.

Lantbruksstyrelsen, angående lagstiftning rörande vatten- och luftförening.

Till Konungen.

Den 3 juni 1915 avgav den s. k. dikningslagskommittén betänkande med förslag till lag angående vatten- och luftförening m. m. I detta betänkande har förebragts utredning om föroreningsfrågan i dess helhet och därvid beaktats även fiskets synpunkter. Kommitténs förslag föranledde emellertid ingen Kungl. Maj:ts åtgärd, varför lantbruksstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 1 februari 1926 hemställde om upptagande till förnyad behandling av denna för sötvattensfisket mycket viktiga fråga.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 okt. 1928 med förslag till åtgärder för upphjälpande av sötvattensfisket framhöll Lantbruksstyrelsen återigen den stora betydelsen av att ovanberörda kommittéförlag snarast upptoges till skärskådande, därvid frågan om ordnande av en effektiv tillsyn över anordningar till förhindrande av dylik förorening borde ägnas särskild uppmärksamhet.

Vid avlåtande till riksdagen av Kungl. Maj:ts proposition den 14 mars 1930 nr 264 angående åtgärder för upphjälpande av sötvattensfisket m. m. erinrade föredragande departementschefen, att det ovannämnda betänkandet dittills ej föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd, men att nämnda ärende, som vore synnerligen vidlyftigt och av invecklad beskaffenhet, torde komma att bliva föremål för vidare behandling inom justitiedepartementet.

Enligt vad lantbruksstyrelsen nu inhämtat har emellertid denna fråga ännu ej blivit föremål för den ytterligare utredning, som enligt vad ovan nämnts torde vara erforderlig före frågans slutliga prövning. Lantbruksstyrelsen tillåter sig med anledning härav framhålla följande.

I och med industriens starka utveckling under de senaste årtiondena hava vårt lands vattendrag alltmer kommit att tagas i anspråk av densamma såväl för själva driften som för att uppsamla de därvid uppkommande avfallsprodukterna. Ehuru dessa avfallsprodukter ingalunda under alla förhållanden äro av direkt skadlig art, kan dock så ofta sägas vara fallet. Detta äger giltighet med hänsyn till såväl fisket som den allmänna hygienien. I sistnämnda avseende innehåller dock gällande hälsovårdsstadga ganska detaljerade föreskrifter till skydd mot förorening från industriens sida. Några i lika grad effektiva bestämmelser till skydd för fisket finnas däremot ej. I sistnämnda avseende gälla allt fortfarande inga andra bestämmelser än vissa föreskrifter i Kungl. Maj:ts förordning den 30 december 1880 om jordägares rätt över vattnet å hans grund. Dessa föreskrifter som återfinnas i 12 § av sagda förordning, ålägga ägaren av sågkvarnar, andra verk och inrättningar att tillse, att avfall,

varav kan förorsakas uppgrundning eller annan olägenhet, ej utsläppes i vattnet. I samma paragraf stadgas vidare att, om ägaren ej vidtager nödig åtgärd eller anstalt till skadans förekommande, Kungl. Maj:ts befallningshavande äger föreskriva vad i sådant hänseende bör iakttagas och förelägga den tredskande vite, där ej ansvar å försummelsen finnes särskilt stadgat. Det tillägges slutligen att, därest skada ändock sker, den som skadan lider må tillerkännas ersättning efter rättens beprövande.

Dessa bestämmelser äro framför allt i det hänseendet otillfredsställande, att de ej taga sikte på att effektivt förebygga vattenföroreningar. Det är först sedan viss skada skett, som ett ingripande kan äga rum. Ett sådant ingripande uteblir emellertid ofta, då dels den erforderliga bevisningens fullgörande är rätt så besvärligt och tidsödande, dels ock sakägarna ofta stå i beroende i ena eller andra hänseendet av den industri, som är ansvarig för föroreningen och varemot det alltså gäller att inskrida. För att komma till rätta med dessa missförhållanden torde införandet av koncessionstvång vid anläggandet av fabriker och andra dylika inrättningar, i överensstämmelse med vad dikningslagskommittén i sitt ovannämnda betänkande föreslagit, vara erforderligt. På så sätt skulle tillstånd till anläggande av fabrik föregås av en prövning ur förorenings-synpunkt och tillståndet förknippas med villkor att vidtaga till förebyggande av föroreningar behövliga anordningar.

Till vidare utvecklande av sin syn på här ifrågakvarande problem vill lantbruksstyrelsen ytterligare anföra följande.

Till följd av sin ogynnsamma ställning i avseende å skydd mot vattenföroreningar råder mångenstädes allvarliga bekymmer för fiskets fortbestånd i vissa av industrien berörda vattendrag. Lantbruksstyrelsen vill anföra några exempel från dylika fall av mera framträdande art under de senaste åren. I första rummet komma härvid i betraktande vattendrag, invid vilka cellulosa-, främst sulfit- och sulfatfabriker äro belägna. För närvarande pågå utredningar rörande skadeverkan och möjligheten att genom reningsanordningar avhjälpa och förebygga densamma vid bland annat Munksunds sulfatfabrik vid kusten i Norrbottens län; Obbola sulfatfabrik vid kusten i Västerbottens län; Marma-verkens sulfatfabrik vid Ljusnan i Gävleborgs län; Ulriksfors sulfitfabrik vid Faxälven i Jämtlands län; Emsfors sulfitfabrik och pappersbruk vid Kolbäckensån i Västmanlands län; Mariannelunds sulfitfabrik vid Brusa-Silverån i Jönköpings län; Konga sulfitfabrik vid Ronnebyån i Kronobergs län; Kyrkebyns sulfitfabrik i Värmlands län.

Föremål för liknande utredningar äro även föroreningar, förorsakade av järnindustrier, exempelvis av Oxelösunds järnverk vid Oxelösund i Södermanlands län och av Riddarhyttans anrikningsverk vid Hedströmmen i Västmanlands län, samt föroreningar, åstadkomna av vissa sockerfabriker i Malmöhus län.

Vad nu behandlingen av dylika föroreningsfrågor beträffar, är det, såsom styrelsen ovan framhållit, angeläget att tillse, att sådana bestämmelser i ärendet bliva utfärdade, att föroreningar i möjligaste mån kunna förebyggas. För närvarande förhåller det sig i stort sett så att, då en viss fabrik anlägges eller utvidgas, fiskets synpunkter vanligen ej alls beaktas. Följden blir därför lätt den, att, sedan fabriken någon tid varit i gång och vattnet tillförts en viss mängd avfallsprodukter, dödlighet uppträder bland fisken genom syrebrist, eller den såsom fiskföda lämpliga faunan försvinner, såvitt ej rentav i sådan grad giftiga ämnen utsläppas, som direkt döda både fisk och fauna. I alla hän-

dels är vanligen skada i större eller mindre omfattning redan skedd, innan möjlighet finnes att jämlikt nu gällande lagbestämmelser på området vidtaga några åtgärder i saken. Även om så småningom vederbörande fabrik ålägges vidtaga effektiva åtgärder till förhindrande av förorenings fortsättande, och detta verkligen också utföres, är det dock ofta omöjligt att i framtiden få upp fisket till dess förutvarande omfattning. Härvid förtjänar framhållas, att ifrågavarande ärendens behandling ofta tager synnerligen lång tid i anspråk, nästan alltid flera år, varunder sålunda skadorna fortsätta och fisket får lida.

Lantbruksstyrelsen vill i detta sammanhang framhålla, att den utvägen visserligen finnes för de fiskerättsägare, som åsamkats skada, att genom vanlig rättegång utkräva ersättning härför. Oftast äro dock fiskerättsägarna obenägna att inlåta sig på dylika processer, som ju också taga lång tid och lätt föranleda kostnader ävensom understundom represalier från fabriksledningens sida, till vilken de måhända, såsom ovan framhållits, stå i ett visst beroende.

En annan punkt, som lantbruksstyrelsen särskilt vill framhålla, då det gäller vattenföreningensfrågor, är anordnandet av reningsanläggningar. Såsom fabriker nu anläggas och utvidgas, ofta utan tanke på anordningar till förebyggande av vattenföreningar, finnes det i många fall inga möjligheter att utan oproportionerligt stora kostnader sedermera anordna fullt effektiva reningsanläggningar. Framför allt gäller detta avsättningsbassänger för kvarhållande av cellulosaindustriens avfallsprodukter. Om det däremot, såsom dikningslagskommittén ifrågasatt, vid anläggning av sådant industriföretag, som kunde tänkas komma att medföra vattenförening, föreläge skyldighet att redan från början vidtaga nödiga åtgärder häremot, skulle aldrig sådana fall som de nyssnämnda behöva inträda.

Slutligen vill lantbruksstyrelsen såsom den kanske allvarligaste bristen i nuvarande förhållanden på området framhålla avsaknaden av kontroll över dels, huruvida verkligen de åtgärder vidtagas, som en ägare av fabrik eller annan sådan inrättning ålagts att vidtaga, dels huru vidtagna anordningar sedermera underhållas och skötas. Det händer nu tyvärr ej sällan, att industriföretag, som efter vederbörligen gjord anmälan till länsstyrelsen och erforderlig utredning ålagts att vidtaga närmare preciserade åtgärder, ej efterkommer de givna bestämmelserna. För allmänheten, och i vissa fall även för en fiskeritjänsteman, kan det stundom vara svårt att få vetskap om, huruvida dylika givna bestämmelser verkligen åtlydas eller ej. Till belysande av ett dylikt fall tillåter sig lantbruksstyrelsen bifoga avskrift av en från fiskeriintendenten i södra distriktet till länsstyrelsen i Jönköping nyligen ingiven framställning i ett vattenföreningensärende.

Ännu svårare är det emellertid att utöva kontroll däröver, att en gång påbjudna och i enlighet därmed utförda reningsanordningar verkligen underhållas och skötas på sådant sätt, att den med desamma åsyftade verkan åstadkommes. Det är sålunda ej ovanligt, att vid besök vid fabriker med dylika anläggningar finna, antingen att desamma på grund av bristande underhåll ej fungera eller att, om fråga är om avsättning av avfallsprodukter och avfallsvattnet i bassänger, dessa sistnämnda blivit fyllda och ej rensade, så att avloppsvattnet rinner förbi dem direkt ut i vattendraget, eller att de visserligen utförts men ej användas på grund av vissa fördelar med direkt utsläppande av avfallsvatten etc.

Det är därför av synnerlig vikt, ej blott att bestämmelser meddelas om vid-

tagande av anordningar till förebyggande av föroreningar, utan även att anstalter vidtagas till tryggande av att påbjudna reningsanordningar verkligen komma till utförande och sedermera även underhållas. Det torde sålunda vara nödvändigt att, såsom jämväl dikningslagskommittén föreslagit, försummelser i nu angivna hänseende straffbeläggas. Därjämte synes det nödvändigt, därest icke enligt dikningslagskommitténs förslag ett särskilt kontrollorgan ifråga om hithörande ärenden inrättas, att såväl statens tjänstemän på fiskeriområdet som även länsfiskeritjänstemännen utrustas med befogenhet att verkställa besiktningar, i ändamål att kontrollera att föreskrivna åtgärder verkligen bliva vidtagna och att utförda anläggningar tillfredsställande fungera.

Slutligen synes böra utredas frågan om utfärdande av bestämmelser angående skyldighet för ägare av fabrik eller annan inrättning, varifrån förorenande ämnen utsläppas i vatten, att i överensstämmelse med vad som nu gäller enligt 2 kap. 8 § vattenlagen, vidtaga vissa fiskevårdsåtgärder i sådana fall, då det även med vidtagande av alla tänkbara reningsanordningar ändock är omöjligt att helt undvika skadliga inverknings på fisket.

Under åberopande av vad ovan anförts får lantbruksstyrelsen hemställa, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för framläggande snarast möjligt av förslag i anslutning till dikningslagskommitténs ovannämnda betänkande till effektiva lagbestämmelser angående fiskets skydd mot skadliga vattenföroreningar.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Insulander, byråchefen Bjurstedt och byrådirektören Alm.

Stockholm den 28 februari 1933.

Underdånigst

ERIK INSULANDER.

Gunnar Alm.
